

DESTINUL UNUI INTELLECTUAL TĂTAR DIN DOBROGEA: MEHMET H. VANI YURTSEVER (1907-1994)

Rezumat: În acest articol este prezentată viața lui Mehmet H. Vani Yurtsever, un intelectual tătar care s-a născut în România, dar care, în a doua jumătate a vieții a ales să emigreze în Turcia. Lucrarea este compusă din două părți principale. În prima parte sunt prezentate aspecte cu privire la familia lui Yurtsever, a mediului în care acesta s-a format, a educației pe care a primit-o și a felului în care a intrat în contact cu Mișcarea Națională Tătară. În cea de a doua parte sunt puse în discuție perioada în care a fost condamnat de instanțele comuniste și problema colaborării sale cu Securitatea.

În articol s-a încercat explicarea contextului în care Mehmet H. Vani a semnat un angajament cu Securitatea și a fost analizată valoarea pe care au avut-o notele informative pe care acesta le-a furnizat. Concluzia principală este aceea că Mehmet H. Vani Yurtsever a fost nevoit să semneze un angajament de colaborare cu Securitatea ca urmare a presiunilor la care a fost supus și că notele informative pe care le-a furnizat nu au fost foarte importante. Motivația principală a acestuia a fost să obțină permisiunea de a emigra în Turcia.

Cuvinte cheie: Mehmet H. Vani Yurtsever, tătari, Dobrogea, Mișcarea Națională Tătară, represiune

1. Repere biografice și importanța pentru Mișcarea Națională Tătară

1.1. Cum se forma un intelectual tătar din Dobrogea? Cazul lui Mehmet H. Vani

Cel mai important grup de intelectuali tătari care au marcat evoluția comunității din România în perioada interbelică și în primii ani de după instaurarea regimului comunist s-a format în jurul revistei „Emel”. „Emelciler” (în română, idealişti), așa cum au ajuns să fie aceștia cunoscuți, prin activitățile lor publicistice, culturale, dar și politice, au încercat să creeze o conștiință națională a tătarilor din Dobrogea în care legăturile cu Peninsula Crimeea ca teritoriu natal să ocupe un loc central. Dacă în perioada interbelică ei și-au putut desfășura liber activitățile, la

* C.Ș. III dr., Universitatea „Ovidius” din Constanța. E-mail: metin.omer@365.univ-ovidius.ro.

sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial, ca urmare a schimbărilor politice, inițiativele lor au fost interzise. În acest context, unii au emigrat în Turcia, cei care au rămas fiind condamnați de instanțele comuniste.

Biografiile celor care au fost implicați în mișcarea formată în jurul revistei „Emel“, cu foarte puține excepții, sunt aproape necunoscute sau „seci“ ele cuprinzând doar câteva informații. Problema principală în cazul celor care au fost condamnați de instanțele comuniste este reprezentată de faptul că biografiile lor au fost reconstituite de ofițerii de Securitate, al căror scop nu era aflarea adevărului ci întocmirea unui rechizitoriu prin care cel în cauză să poată fi condamnat.

Lucrarea de față își propune să prezinte biografia lui Mehmet Halim Vani, care după emigrarea în Turcia și-a luat și numele de Yurtsever (în română, cel care își iubește patria). Ea se bazează atât pe documente din arhivele românești, în mod special fondurile depistate la Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității, cât și pe memoriile pe care Yurtsever le-a publicat în limba turcă. Astfel, pentru perioada de după instaurarea regimului comunist au putut fi explicate unele discrepanțe ce apar în relatările din documentele redactate de organele Securității și cele menționate de Yurtsever în memoriile sale.

Mehmet Halim Vani (Yurtsever) s-a născut la 28 octombrie 1907 în satul Dulcești (Talicak) de lângă Mangalia, județul Constanța, într-o familie originară din Crimeea. Bunicul, Vani, se născuse în partea de Nord a peninsulei de unde emigrase în Dobrogea după Războiul Crimeii. Tatăl, Halim Vani, s-a născut în anul 1865, în satul Mahmudia din apropiere de Tulcea. Bunica paternă, Musemma, se stabilise în Dobrogea în aceleași condiții și în aceeași perioadă ca bunicul Vani. Ambii bunici proveneau din familii cu o situație financiară bună.¹

În ceea ce privește partea maternă, familia avea un statut social bun. Mama, Ersultan, era fiica unui hoga, Abdurrahman. Ea se născuse în anul 1873², în satul Cocargea (azi Pietreni, județul Constanța), dar, datorită numirii tatălui în funcția de imam al satului Danachioi (azi Nicolae Bălcescu, județul Constanța), locuise și aici.³ Părinții lui Yurtsever s-au cunoscut după ce amândoi au rămas orfani de tată. Ca urmare a decesului capilor familiei, mamele celor doi, Halim Vani și Ersultan, au decis să se mute într-o zonă în care aveau mai multe rude. Coincidența a făcut ca locul ales să fie satul Dulcești de astăzi.⁴

Ersultan și Halim Vani s-au cunoscut în Dulcești și, la scurt timp, s-au căsătorit. Cei doi au avut șapte copii, unul murind la scurt timp după naștere: Șerife

¹ Mehmet H. Vani Yurtsever, *Dobruca'nın Dawuşı*, vol. 3., Editura Ceconi, Constanța, 2013, p. 11.

² *Ibidem*, p. 33.

³ *Ibidem*, p. 11.

⁴ *Ibidem*, p. 33-34.

(născută în 1895, a murit după un an), Iusuf (născut în 1897), Sabrie (născută în 1899), Iacup (născut în 1903), Şaip (născut în 1905), Mehmet (născut în 1907) și Zechie (născută în 1910).⁵

Familia pe care a întemeiat-o Mehmet H. Vani a fost tot una tradițională, după modelul părinților. În 1936 s-a căsătorit cu Fatma, fata lui Ablai Izet, primar timp de 18 ani în satul Omurşa (Valea Seacă, azi parte a comunei Valu lui Traian, județul Constanța). Bunicul acesteia emigrase din Crimeea în Dobrogea în anii 1873-1874. Cei doi au avut trei copii: Ülker (s-a născut în anul 1938, dar a murit după câteva luni), Tekin (născut în anul 1940) și Özen (născută în anul 1945).⁶

Educația pe care a urmat-o a fost una caracteristică pentru majoritatea turcilor și tătarilor din România care aveau o aplecare spre învățământ și posibilitățile materiale pentru a-și definitiva studiile. Până la sfârșitul perioadei interbelice, traseul educațional pe care îl urmau copiii musulmani începea cu orele de la școala din localitatea natală. Aceasta putea fi o școală particulară turcă, adică o instituție de învățământ care era susținută de comunitatea locală, dar în care se predau, pe lângă limba turcă și religia islamică, obligatoriu limba română și celelalte materii din curriculum tot în limba română. În cazul acestor școli, profesorii de limba turcă și religie islamică erau plătiți de comunitatea locală. Profesorii de limba turcă de la școlile publice erau plătiți de stat. În cazul în care comunitățile locale nu își permiteau să întrețină o școală particulară, limba turcă și religia islamică erau predate într-o încăpere amenajată lângă geamie sau chiar în interiorul geamiei. În aceste cazuri, învățătorul era chiar imamul localității. În așezările cu majorități turce și tătare, elevii mergeau dimineața sau după-amiaza la orele prevăzute în curriculumul național, iar în cealaltă parte a zilei, la orele de limba turcă și religie islamică. Problema era că nu exista o programă unitară, calitatea actului de predare depinzând de pregătirea profesorului.⁷

Următoarea treaptă în parcursul educațional era absolvirea Seminarului Musulman din Medgidia. Această instituție, înființată în anul 1889 ca o continuatoare a medresei lui Gazi Ali Paşa fondată ca parte a vakâf-ului acestuia, în anul 1610, la Babadag, mutat la Medgidia în anul 1901, a ocupat un loc central în viața comunității musulmane datorită funcției sale de formatoare a imamilor și profesorilor de limba turcă, persoanele care ocupau cele mai importante poziții în viața comunității. La aceasta a contribuit și o prevedere legală potrivit căreia funcția

⁵ *Ibidem*, p. 34.

⁶ *Ibidem*, p. 29-32

⁷ Pentru învățământul la comunitatea turcă și tătără în perioada interbelică vezi Müstecip Ülküsal, *Dobruca ve Türkler*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1987, p. 119-139.

de imam putea fi ocupată cu prioritate de absolvenții Seminarului, la fel ca și cea de muftiu, cea mai înaltă treaptă în ierarhia islamică din România. Absolvirea Seminarului Musulman era calea prin care tinerii turci și tătari puteau ocupa poziții respectabile în comunitatea din care făceau parte.⁸

Pentru a se impune însă, în societatea românească, traseul educațional trebuia completat cu absolvirea unei universități românești sau a unei școli militare. Cei care au reușit asta au devenit reprezentanți ai comunității în fața autorităților locale și centrale, dar și mijlocitori între autoritățile române și populația turcă și tătară, ocupând poziții importante în administrația locală și centrală. Cel mai bun exemplu în acest sens este cel al lui Selim Abdulachim, primul avocat al comunității turce și tătare din România, viceprimar al Constanței și deputat în mai multe legislaturi.⁹

Parcursul educațional al lui Mehmet Vani Yurtsever s-a oprit la absolvirea Seminarului Musulman din Medgidia. Când a împlinit vârsta de șapte ani, în 1915, a început cursurile școlii din satul natal. Având în vedere că majoritatea populației din sat era reprezentată de tătari¹⁰, în prima parte a zilei participa la orele ținute de învățătoarea româncă, după-amiază, la aceeași școală, participând la orele de limba turcă și religie islamică ținute de imamul Hafız¹¹ Ahmet. Spre deosebire de mulți dintre imamii din acea perioadă, acesta era unul „deschis la idei noi, realist”. De aceea era poreclit „Jon Hafız”.¹²

Învățătoarea româncă, Maria, a lăsat și ea o impresie puternică asupra elevului Mehmet Vani. În memoriile sale consemnează cum pe zi ce trece prindea din ce în ce mai mult drag de ea și încerca să învețe tot ce le explica aceasta. În ceea

⁸ Pentru Seminarul Musulman din Medgidia vezi Adriana Cupcea, Manuela Marin, Metin Omer (eds.), *Seminarul Musulman din Medgidia. Documente și Memorie/ The Muslim Seminary of Medgidia: Documents and Memory*, Editura ISPMN, Cluj-Napoca, 2016.

⁹ Metin Omer, *Emigrarea turcilor și tătarilor din România în Turcia între cele două Războaie Mondiale*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2020, p. 110-115.

¹⁰ În 1930, în Dulcești au fost recenzați 316 tătari, dintr-un total de 785 de persoane. Vezi Sabin Manuilă, *Recensământul general al populației României din 29 decembrie 1930*, vol. II: *Neam, Limbă Maternă, Religie*, Partea I: *Neam, Limbă Maternă*, Editura Institutului Central de Statistică, București, p. 186-191. Trebuie avut în vedere și faptul că existase un curent de emigrare spre Imperiul Otoman/Republica Turcia, populația turcă și tătară fiind mai numeroasă în anii precedenți. Yurtsever menționează că la începutul secolului al XX-lea, din cele 200 de familii din sat, doar patru erau de români: familiile primarului, notarului, unui mocan care avea câteva sute de oi și a unui cioban stabilit în sat. Mehmet H. Vani Yurtsever, *op. cit.*, p. 39-40.

¹¹ Hafız sunt persoanele care știu Coranul pe de rost.

¹² Mehmet H. Vani Yurtsever, *op. cit.*, p. 37. „Jön Türkler”, în limba română „junii turci”, au fost reprezentanții mișcării reformatoare din Imperiul Otoman la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea.

ce privește clădirea școlii, ea nu era deloc una impresionantă: „o căsuță joasă din chirpici, cu două geamuri care nu se deschideau. Între geamuri exista o gaură care era acoperită cu o pernă. Aceasta era scoasă doar când se mătura”.¹³

Izbucnirea Primului Război Mondial, intrarea României în război și ocuparea Dobrogei după scurt timp, a întrerupt pentru o scurtă perioadă procesul educațional al tuturor copiilor din sat, școlile fiind închise. Ele au fost redeschise la sfârșitul anului 1916 de către autoritățile care ocupaseră Dobrogea. Noul sistem a fost unul asemănător cu cel din perioada administrației românești. Doar că, de data aceasta, dimineața erau predate materii precum matematică, geografie, istorie și limba turcă, în limba turcă, de un profesor turc, iar după-amiază, tot în școală, orele de religie.¹⁴ Situația aceasta a continuat până la sfârșitul războiului, atunci când, odată cu retragerea trupelor germane, bulgare și otomane din Dobrogea, s-a redeschis școala românească.¹⁵

Școala care a contribuit cel mai mult la formarea și cariera lui Mehmet Vani Yurtsever a fost Seminarul Musulman din Medgidia. Ca urmare a diplomei obținute după terminarea cursurilor de aici și-a început cariera de imam și profesor de limba turcă și tătară dar, poate mai important, aici a fost locul în care a intrat în contact cu ideile naționalismului tătar. Influența cea mai mare în acest sens a avut-o poetul tătar Mehmet Niyazi. Niyazi este cel care prin poeziile sale a creat mitul „insulei verzi” Crimeea, devenind astfel principalul ideolog al mișcării naționale a tătarilor din Dobrogea.¹⁶ Prin poziția sa de profesor de limba turcă la Seminarul Musulman a avut ocazia să intre în contact cu cei mai bine pregătiți tineri ai comunității cărora le-a prezentat ideile sale. Nu întâmplător, cei mai mulți membrii ai mișcării naționale tătare au fost absolvenți ai Seminarului Musulman. Aceasta a fost și situația lui Mehmet Vani.

S-a înscris la prima clasă a Seminarului în septembrie 1920 și a absolvit toate cele opt clase în anul 1928.¹⁷ Anii petrecuți la Seminar i-au adus și primele experiențe în publicistică. Împreună cu câțiva colegi a publicat o revistă a elevilor Seminarului Musulman, denumită *Derman* (în română, *Remediu*). Au apărut doar

¹³ *Ibidem*, p. 39.

¹⁴ *Ibidem*, p. 44-45.

¹⁵ *Ibidem*, p. 47.

¹⁶ Pentru viața și opera lui Mehmet Niyazi vezi Hüseyin Durgut, *Romanyalı Türk Şair Mehmet Niyazi'nin Sağlık adlı şiir kitabının söz varlığı üzerine yorumlar*, în „Karadeniz Araştırmaları”, nr. 6, 2005, p. 108-119; Erol Ülgen, *Dobrucalı Şair Mehmet Niyazi ve İthâfât Adlı Eseri*, în „İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi”, nr. 50, 2015, p. 137-150.

¹⁷ Mehmet H. Vani Yurtsever, *op. cit.*, p. 48-77.

două numere ale revistei, în condiții nu foarte bune. Ea a fost scrisă de mână și multiplicată cu șapirograful.¹⁸

Regula ca elevii Seminarului să meargă în diverse localități din Dobrogea să facă practică în perioada lunii Ramazan¹⁹ i-a oferit posibilitatea să cunoască mai îndeaproape comunitatea turcă și tătară. Astfel, a fost în satele Sarighiol (azi Albești, județul Constanța), Kocalı (azi Lumina, județul Constanța), Tatar Söğütçüğü (azi Topola, provincia Dobrici), Salihler (în Cadrilaer, azi dispărută), Karatay (azi Nisipari, județul Constanța) și Nazarcea (județul Constanța).²⁰ Cu această ocazie a interacționat cu membrii comunității din diverse zone ale Dobrogei și a putut să vadă de aproape situația în care aceștia se aflau și să cunoască problemele cu care se confruntau.

S-a folosit din plin de această experiență în anii de după absolvire. Ca orice absolvent al Seminarului Musulman își dorea ca imediat după obținerea diplomei să „fie numit cât mai repede într-o funcție oficială plătită de stat”.²¹ Aceasta era singura opțiune pentru a avea un post sigur și cât de cât bine plătit. Posibilitățile nu erau foarte multe. Absolvenții Seminarului puteau opta pentru un post de imam, profesor de limba turcă, funcționar la muftiat sau cadiat. Problema era că posturile plătite de stat erau puține și nu tot timpul în zonele în care absolvenții își aveau familiile. Cum posturile plătite de comunitate puteau fi desființate oricând iar salariul depindea de posibilitățile financiare ale membrilor comunității, mulți dintre absolvenți alegeau să renunțe la practicarea meseriei pentru care se pregătiseră.²²

Mehmet Vani a avut o carieră tipică pentru toți seminariștii musulmani. Imediat după absolvire a lucrat pentru o perioadă scurtă de timp la Cadiatul județului Silistra pe un post de secretar neplătit. Avea sarcina de a-i ajuta pe țăranii musulmani să își scrie cererile adresate cadiului, primind de la aceștia o remunerație modică.²³ După câteva luni a renunțat la această funcție, reușind să obțină un post de învățător la o școală turcă din orașul Bazargic.²⁴ Ivindu-se posibilitatea de a preda în satul natal, s-a întors în Dulcești (Tatlıcak) în anul 1929.²⁵ În anul următor, în urma unui examen, a obținut dreptul de a preda și limba

¹⁸ *Ibidem*, p. 54.

¹⁹ A noua lună a calendarului islamic, perioadă în care musulmanii țin postul obligatoriu.

²⁰ Mehmet H. Vani Yurtsever, *op. cit.*, p. 55-77.

²¹ *Ibidem*, p. 78.

²² Metin Omer, *Evoluția Seminarului Musulman din Medgidia (1889-1948)*, în Adriana Cupcea, Manuela Marin, Metin Omer (ed.), *op. cit.*, p. 41.

²³ Mehmet H. Vani Yurtsever, *op. cit.*, p. 78.

²⁴ *Ibidem*, p. 79-84.

²⁵ *Ibidem*, p. 84-85.

română, ocupând un post în satul Coroana. În următoarea perioadă, până la izbucnirea celui de-Al Doilea Război Mondial, a mai lucrat ca învățător în localitățile Miriștea, Cernavodă, Valea Seacă.²⁶ De asemenea, pentru o scurtă perioadă de timp, în anul 1931, a fost numit imam în localitatea Cernavodă, județul Constanța.²⁷

1.2. Activitățile din cadrul Mișcării Naționale Tătare

Perioada de după absolvirea Seminarului Musulman din Medgidia este cea în care se implică activ în Mișcarea Națională Tătară din România. Foarte probabil, dincolo de experiențele avute în anii petrecuți la Seminar, o contribuție importantă în apropierea de acest curent ideologic a avut-o și perioada petrecută la Bazargic. Ceea ce numim Mișcarea Națională Tătară a fost un curent de opinie promovat de o parte a elitelor tătare al căror scop era refacerea Republicii Populare Crimeea care avusese o existență scurtă la sfârșitul anului 1917 și începutul anului 1918. În perioada interbelică, centrul acestei mișcări a fost România. La început, ea a avut un caracter cultural, urmărind să creeze o conștiință națională în care Crimeea era prezentată ca teritoriu natal în rândul tătarilor din Dobrogea. În această etapă, care s-a întins pe parcursul perioadei interbelice, activitatea celor implicați în Mișcarea Națională Tătară s-a concentrat în jurul revistei „Emel” (în limba română, Ideal) care a început să apară la 1 ianuarie 1930, la Bazargic, ulterior redacția mutându-se la Constanța.

Cea de a doua etapă a avut un caracter politic, ea desfășurându-se pe perioada celui de Al Doilea Război Mondial și în primii ani de după instaurarea regimului comunist în România. În această perioadă, până la retragerea trupelor româno-germane din Uniunea Sovietică, o parte a liderilor tătarilor din România au încercat să obțină fără succes acordul oficialilor români și germani pentru crearea unui stat tătăresc în Crimeea. Odată cu retragerea din Crimeea și, mai ales, după 23 august 1944, activitatea acestora s-a concentrat pe primirea și ascunderea refugiaților tătari crimeeni. Toți cei care au fost implicați în aceste demersuri au fost condamnați de autoritățile comuniste.²⁸

Faptul că Mehmet Vani și-a început cariera profesională la Bazargic, locul în care a început să apară revista „Emel”, nu poate fi o coincidență. Aici se stabilise încă din anul 1926 Mustegep Hagi Fazâl (Ülküsal), liderul Mișcării Naționale Tătare

²⁶ *Ibidem*, p. 85-95

²⁷ *Ibidem*, p. 92.

²⁸ Pentru Mișcarea Națională Tătară vezi Filiz Tutku Aydın, *Émigré, Exile, Diaspora, and Transnational Movements of the Crimean Tatars. Preserving the Eternal Flame of Crimea*, Palgrave Macmillan, Cham, 2021.

și redactorul-șef al revistei „Emel”.²⁹ Ülküsal a avut până la sfârșitul vieții o influență majoră asupra lui Yurtsever. Foarte probabil, acesta a fost și motivul pentru care Yurtsever s-a implicat în Mișcarea Națională Tătară. Până la izbucnirea celui de-Al Doilea Război Mondial, activitățile sale s-au concentrat pe două direcții principale: publicarea de articole în revista „Emel” și organizarea de activități dedicate comunității tătare din Dobrogea.

În ceea ce privește activitatea publicistică, în primele numere ale revistei „Emel” i-au apărut traduceri din Friedrich Wilhelm Foerster, Christian Gotthilf Salzmann sau autori români.³⁰ Ulterior a publicat poezii și piese de teatru precum „Kart man Caş Arasında” (Între un bătrân și un tânăr), „Toy” (Nunta), „Sönmeyen Ateş” (Flacăra care nu se stinge). A mai pregătit colecții de proverbe și zicători ale tătarilor din Dobrogea și a tradus poezie românească în limba turcă.³¹

Pe lângă contribuțiile aduse la apariția revistei „Emel”, acesta s-a implicat și în înființarea de asociații apropiate de ideile promovate de grupul format în jurul lui Mustegep Hagi Fazâl. Astfel, a susținut activitățile asociației „Tonguç”³² sau a încercat să organizeze evenimente dedicate comunității, în mod special tinerilor, din localitățile în care era profesor. În cadrul acestor inițiative se organizau sărbători câmpenești tradiționale denumite *tepreş* în timpul cărora erau recitate poezii, intonate cântece sau jucate piese de teatru a căror teme aveau legătură cu istoria tătarilor și relația cu Peninsula Crimeea.³³

Dincolo de inițiativele locale, Mehmet Vani s-a implicat și în înființarea și conducerea „Asociației Absolvenților Seminarului Musulman din Dobrogea”. Aceasta a fost înregistrată la Tribunalul Județului Constanța la 10 decembrie 1929, fiind singura asociație profesională a personalului de cult din cultul islamic.³⁴

²⁹ Müstecip Ülküsal, *Kırım Yolunda Bir Ömür. Hatıralar*, Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Genel Merkezi Yayınları, Ankara, 1999, p. 145.

³⁰ Mehmet H. Vani Yurtsever, *op. cit.*, p. 90.

³¹ Saim Osman Karahan, *Mehmet Vani Yurtsever'in Ardından*, în „Emel”, nr. 202, mai-iunie 1994, Istanbul, p. 14. Realizările literare i-au fost publicate postum: Mehmet H. Vani Yurtsever, *Dobruca'nın Dawuşı*, vol. 1, Editura Europolis, Constanța, 2003; Mehmet H. Vani Yurtsever, *Dobruca'nın Dawuşı*, vol. 2, Editura Europolis, Constanța, 2004.

³² Asociația „Tonguç” a fost înființată în anul 1923 de Mustegep Hagi Fazâl, în satul Azaplar (azi Tătaru, județul Constanța). Membri ei au fost elevii de la școlile și liceele din apropiere de Azaplar și de la Seminarul Musulman din Medgidia. Asociația a deschis o bibliotecă, a organizat conferințe și a ținut spectacole al căror scop era păstrarea și promovarea tradițiilor tătarești. Asociația a fost reorganizată în anul 1930 de către Negip Hagi Fazâl ea fiind redenumită „Keneşu”. Vezi Müstecip Ülküsal, *Dobruca ve Türkler*, p. 181-182.

³³ Mehmet H. Vani Yurtsever, *Dobruca'nın Dawuşı*, vol. 3, p. 90-91.

³⁴ Arhivele Naționale ale României (în continuare, ANR), fond Ministerul Cultelor și Artelor (în continuare, MCA), dosar 125/1941, f. 76.

Scopul ei era de a „lupta pe toate căile legale, pentru ridicarea nivelului moral și intelectual al populației musulmane”³⁵. Pentru atingerea acestui deziderat, activitățile asociației urmau să se concentreze pe următoarele direcții principale: „a) A fi organul de informație, susținere și de activitate în Dobrogea al absolvenților Seminarului Musulman, din care face parte integrantă. b) A dezvolta în marginile puterilor ei viața culturală a membrilor săi, organizând biblioteci, excursii, societăți corale și reviste, ajutând orice manifestație culturală și artistică și îndemnând populațiunea musulmană spre luminarea ei prin conferințe publice și predici religioase, ținute de membrii asociației. c) Dezvoltarea sentimentului de solidaritate colegială și a sentimentului patriotic între membri; susținerea prestigiului membrilor; apărarea celor amenințați a cădea victime în muncă dreaptă și cinstită; aplanarea eventualelor neînțelegeri între membri prin jurii ad-hoc etc. d) Mutualitatea colegială: ajutoare la nevoi (boală, accidente, familie grea) pentru membri în curent cu plata cotizației, acestea fie direct, fie prin intervenții la alte societăți, autorități, particulari etc. e) Susținerea membrilor față de autorități, și de orice altă persoană”.³⁶

Totodată, „Asociația Absolvenților Seminarului Musulman din Dobrogea”, atât prin conducerea pe care a avut-o, cât și prin activitățile desfășurate, a fost apropiată de curentul ideologic format în jurul revistei „Emel”. Astfel, printre fondatori asociației s-au numărat Șuaib Abduraman, Negib Hagi Fazâl, Feuzi Ismail, Etem Curt Mola, Enan C. Mola, Mustafa Amet³⁷. Prezența lor în jurul acestei reviste a fost un cap de acuzare al instanțelor comuniste românești pe lângă cel referitor la activitatea desfășurată în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial. Mai mult, au fost momente în care această asociație a avut poziții similare cu ale „grupului Emel” în ceea ce privește chestiuni importante pentru comunitatea musulmană din România. Un exemplu în acest sens este demersul pe care l-au inițiat în anul 1939 pentru ca avocatul Selim Abdulachim să intre mai întâi în Consiliul Superior al *Frontului Renașterii Naționale* și mai apoi să fie ales deputat în categoria a III-a, „Ocupațiuni Intelectuale”, cu 3.225 voturi.³⁸

În calitatea de președinte al „Asociației Absolvenților Seminarului Musulman din Dobrogea” Mehmet Vani s-a implicat și în îmbunătățirea situației clerului musulman. Astfel, în preajma izbucnirii celui de Al Doilea Război Mondial, personalul de cult islamic își dorea ca pe baza diplomei de la seminar și a funcțiilor

³⁵ Ibidem, f. 69.

³⁶ Ibidem, f. 70.

³⁷ Ibidem, f. 69.

³⁸ „Halk”, 1 iunie 1939, nr. 4, Constanța, p. 1-3; „Monitorul Oficial”, Partea I-a, 6 iunie 1939, nr. 128 bis, București, p. 20-22.

de hoga ocupate la stat, imamii să fie trecuți în cadrele confesorilor de rezervă ca și preoții ortodocși. Problema era că aceștia erau chemați la centrele de recrutare destul de des, fiind nevoiți să se deplaseze pe distanțe lungi mai mult timp, ceea ce era un inconvenient financiar. În adresa pe care Mehmet Vani a trimis-o episcopului Nicolae Colan, ministrul Cultelor și Artelor din România, la 5 ianuarie 1939, erau făcute următoarele precizări: „ca absolvenți ai unui seminar de stat, unde ne-am format sub influența culturii și civilizației românești și ca unii cari ne înțelegem menirea noastră de a îngheba un sentiment de apropiere și de încredere în populația musulmană față de elementul majoritar românesc, credem că suntem în drept a cere egalitatea noastră cu preoții ortodocși în privința obligațiilor militare”³⁹. Ulterior, și ca urmare a intervenției baș-muftiului Etem Curt Mola, această problemă a fost rezolvată.⁴⁰

Ceea ce a transformat radical implicarea lui Mehmet Vani în Mișcarea Națională Tătară odată cu izbucnirea celui de Al Doilea Război Mondial a fost activitatea sa cu privire la ajutorarea tătarilor din Crimeea. Izbucnirea războiului a fost văzută de o parte a elitelor tătare ca pe o oportunitate de atingere a idealului național, fondarea unui stat tătar în Peninsula Crimeea. În acest sens, s-a încercat fără succes obținerea aprobării autorităților române de a trimite în Crimeea trupe de voluntari tătari⁴¹ sau de a extinde autoritatea Baș-Muftiatului Musulmanilor din România și în Transnistria, regiune administrativă care se învecina cu peninsula Crimeea.⁴² În același timp, încercări similare au fost făcute și pe lângă oficialii de la Berlin.⁴³ Chiar dacă la început discuțiile cu oficialii germani au părut a avea succes, în cele din urmă a fost obținută doar permisiunea de a trimite ajutoare materiale în Crimeea și câțiva voluntari care să ajute la organizarea populației tătare din Crimeea.⁴⁴

Totuși, liderii tătarilor din România au continuat să facă pregătiri pentru eventualitatea în care ar fi primit acordul de a trimite tătari în Crimeea. Principala

³⁹ ANR, fond MCA, dosar 125/1941, f. 9.

⁴⁰ *Ibidem*, f. 79.

⁴¹ Metin Omer, *Tătarii din Dobrogea (România) de la 1878 până la al Doilea Război Mondial*, în Metin Omer, Adriana Cupcea (coord.), *Un destin la Marea Neagră: tătarii din Dobrogea*, Editura ISPMN, Cluj-Napoca, 2017, p. 87.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ Vezi Müstecip Ülküsal, *İkinci Dünya Savaşında 1941-1942 Berlin Hâtıraları ve Kırım'ın Kurtuluş Dâvası*, Kurtuluş Matbaası, İstanbul, 1976.

⁴⁴ Metin Omer, *From Allies to the Undesirable: The Refuge of the Crimean Tatars to Romania During World War Two*, în Emanuel Plopeanu, Gabriel Stelian Manea, Metin Omer (eds.), *The Empire. Between Dispute and Nostalgia*, Peter Lang, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Warszawa, Wien, 2021, p. 193-215.

personalitate care s-a ocupat de toate aceste demersuri a fost Mustegep Hagi Fazâl (Ülküsal), membru al delegației tătară care s-a deplasat la Berlin. La întoarcerea din capitala germană au avut loc mai multe întâlniri ale personalităților tătare din Dobrogea. Mehmet Vani, alături de Mustegep Hagi Fazâl, Amdi Nusuret, Negip Fazâl, Şaib Veli Abdula, Anis Abduraman, Iusuf Irmambet, a participat la prima dintre aceste întruniri, ce a avut loc la 17 februarie 1942, la Hotel Continental din Constanța. Mustegep Hagi Fazâl, care se întorsese de la Berlin, le-a arătat celor prezenți că trebuie să pregătească liste de voluntari care să meargă să lupte împotriva Uniunii Sovietice pentru eliberarea Crimeei. Cei prezenți la întâlnire s-au înscris pe listele întocmite de Mustegep Fazâl.⁴⁵ În urma acestei întâlniri Mehmet H. Vani și Negip Hagi Fazâl au fost desemnați responsabili pentru coordonarea activităților mai sus menționate din Dobrogea.⁴⁶ Plecarea nu a fost însă aprobată de oficialii de la Berlin.⁴⁷

Eforturile lui Mehmet H. Vani și a celorlalți implicați în activitățile din această perioadă s-au concretizat doar în trimiterea de ajutoare materiale. Astfel, Mustegep Hagi Fazâl menționează, în memoriile sale, că în 1942 erau pregătite 10 vagoane de porumb și 300.000 lei, ajutoare care, cu acordul autorităților germane, urmau să fie trimise în Crimeea.⁴⁸

Natura activităților pe care le-au desfășurat Mehmet H. Vani și ceilalți lideri ai tătarilor din România s-a schimbat odată cu retragerea trupelor române și germane din Crimeea la începutul anului 1943. În acest nou context, tătarii din Dobrogea au trebuit să se organizeze pentru a-i primi pe refugiații tătari din Crimeea care fuseseră parte din administrația stabilită de armatele româno-germane și care participaseră activ în demersurile de crearea a unui stat național tătaresc în peninsula.⁴⁹ Până la 23 august 1944 statul român a susținut această activitate iar după acest moment, până în 1947, primirea refugiaților nu a mai fost sprijinită, dar nici împiedicată. Oficialii comuniști de la București au interzis ajutorarea refugiaților tătari crimeeni și au cerut chiar predarea acestora autorităților de la Moscova.⁵⁰

Mehmet H. Vani s-a implicat în acțiunile de ajutorare ale refugiaților tătari din Crimeea atât în perioada războiului, cât și după încheierea acestuia. Acesta s-a

⁴⁵ Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (în continuare, ACNSAS), fond Penal, dosar P 1172, vol. 1, f. 30; Ülküsal, *Kırım Yolunda Bir Ömür. Hatıralar*, p. 328-329.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 329.

⁴⁷ ACNSAS, fond Penal, dosar P 1172, vol. 1, f. 31.

⁴⁸ Müstecip Ülküsal, *Kırım Yolunda Bir Ömür. Hatıralar*, p. 382.

⁴⁹ Metin Omer, *From Allies to the Undesirable: The Refuge of the Crimean Tatars to Romania During World War Two*, p. 200-201.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 204-205.

aflat printre puținele persoane care au coordonat întreaga activitate de ajutorare ocupându-se de strângerea de fonduri și repartizarea refugiaților. Printre persoanele pe care le-a găzduit la el acasă a fost și Ahmet Özenbaşı, considerat liderul refugiaților tătari din România. Începând cu octombrie 1944 Vani a reușit să îi ascundă pe Özenbaşı și familia acestuia timp de 65 de zile, procurându-le chiar acte false.⁵¹

Consecințele acestor acțiuni nu au venit imediat. A trebuit să treacă câțiva ani de la instaurarea regimului comunist în România pentru ca Mehmet H. Vani și ceilalți care s-au implicat în adăpostirea refugiaților tătari din Crimeea să fie condamnați de instanțele comuniste pentru faptele lor.

2. Relația cu Securitatea și emigrarea în Turcia

„În noaptea de 20 aprilie 1952 spre 21 aprilie 1952, în jurul orei unu, m-am trezit îngrozit din cauza unui coșmar pe care l-am avut. Stăteam în capul oaselor cu capul între mâini încercând să trec peste coșmar. În acel moment am început să aud pași afară, lângă fereastră. Când mă întrebam cine a intrat la ora asta în grădină, am auzit bătăi în geam. M-am ridicat imediat. Mergând lângă fereastră, am tras un pic perdeaua și am întrebat: «Cine sunteți?» Când mi s-a răspuns în română «Securitatea! Deschide ușa!», am exclamat: «Allah!»⁵²

Așa relatează Mehmet H. Vani momentul în care a fost arestat de Securitate din casa în care locuia în Constanța. Nu era primul contact pe care îl avea cu aceasta. Mai fusese ridicat de pe stradă și dus cu mașina legat la ochi pentru a fi interogată într-un loc necunoscut, cu două luni și jumătate înainte.⁵³ Era începutul unei lungi serii de interogatorii și detenției în care a fost închis la Securitatea Constanța, Securitatea București (Uranus), penitenciarele Constanța, Jilava, Canal-Midia, Aiud, Baia Sprie, Caransebeș, Gherla. Spre exemplu, interogatoriul din 20 iunie 1952, din sediul Securității Constanța, a început la opt dimineața și s-a terminat la șapte seara.⁵⁴

În ceea ce privește motivele arestului, potrivit procesului-verbal din 12 februarie 1953 întocmit de Crișan Petre, locotenent de Securitate, după câteva luni în care fusese supus interogatoriilor, Mehmet H. Vani era acuzat de: „participare și constituire în organizații contrarevoluționare mișcarea națională tătară (sic!) care a desfășurat o propagandă pentru așa zisa «Eliberare a Crimeii» și formarea unui stat

⁵¹ Mehmet H. Vani Yurtsever, *Dobruca'nın Dawuşı*, vol. 3, p. 101-102.

⁵² *Ibidem*, p. 117.

⁵³ *Ibidem*, p. 113-117.

⁵⁴ ACNSAS, fond Penal, dosar P 1172, vol. 1, ff. 234-244. Vezi și ACNSAS, fond Penal, dosar P 1172, vol. 4, ff. 74-85.

independent tătar, colectare de bani, alimente și găzduire a elementelor naționaliste crimeene care au colaborat cu trupele germane în timpul războiului și se aflau fugiți pe teritoriul țării noastre, precum și acțiunea de spionaj dusă în favoarea serviciului de spionaj turc⁵⁵.

În același proces-verbal se mai arată că, în anul 1941, împreună cu Negip Fazâl și Teofic Isleam, Mehmet H. Vani a fost la ambasada turcă de la București pentru a cere aprobarea de a pleca în Crimeea cu un grup de voluntari „*pentru a lupta împotriva Uniunii Sovietice*”.⁵⁶ Această acuză trebuie privită critic. Având în vedere că Turcia a fost neutră în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial și nu controla Crimeea, era absurd să se ceară permisiunea statului turc pentru a pleca în peninsula. A existat o relație apropiată pe care au avut-o liderii tătari din Dobrogea cu ministrul Turciei la București, Hamdullah Suphi Tanrıöver, dar permisiunea de a trimite reprezentanți ai comunității din Dobrogea în Crimeea au cerut-o de la autoritățile române și germane.

Un aspect controversat din biografia lui Mehmet H. Vani îl constituie relația pe care a avut-o cu Securitatea și referirile la colaborarea cu aceasta înainte de momentul arestării. Astfel, într-un raport din 10 februarie 1964 întocmit de maiorul Dragomir Constantin din cadrul Direcției Regionale Dobrogea a Securității, se arată că Mehmet H. Vani „a fost recrutat la data de 27 oct. 1950 de către M.A.I. Reg. Dobrogea Serviciul III, pe linia problemei naționaliști turci în scopul a fi dirijat în urmărirea informativă a unor elemente naționaliste turco-tătare. Recrutarea a fost efectuată pe baza de material compromișător care a constat în aceea că în trecut a făcut parte din organizația naționalistă tătară «Comitetul de Eliberare a Crimeei» precum și pentru faptul că anterior recrutării a întreținut legături cu Irsmbabet Iusuf, Tasin Ibrahim, Mustafa Ahmet și alții, care au fost arestați și condamnați pentru activitatea naționalistă tătară și ajutorarea unor elemente naționaliste tătare fugite din Crimeea U.R.S.S. (sic!) și urmărite în acea perioadă de către autoritățile sovietice⁵⁷. În raport se mai arăta că în relația cu Securitatea era „în permanență obsedat de teama că într-o zi va fi arestat, aceasta datorându-se faptului că în procesul recrutării nu și-a recunoscut în întregime activitatea politică din trecut și în deosebi activitatea dușmănoasă regimului nostru până la recrutarea lui⁵⁸”

În memoriile sale, Mehmet H. Vani nu menționează acest episod. El arată doar că era urmărit frecvent în drumul spre casă.⁵⁹ Activitatea sa de după încheierea

⁵⁵ ACNSAS, fond Penal, dosar P 1172, vol. 1, f. 2. Pentru acuzele ce i-au fost aduse vezi și ACNSAS, fond Penal, dosar P 1172, vol. 2, ff. 14-15.

⁵⁶ ACNSAS, fond Penal, dosar P 1172, vol. 1, f. 11.

⁵⁷ ACNSAS, fond Rețea, dosar R 00451267, f. 198.

⁵⁸ Ibidem, f. 199.

⁵⁹ Mehmet H. Vani Yurtsever, *Dobruca'nın Dawuşı*, vol. 3, p. 113.

celui de Al Doilea Război Mondial ar putea sugera o apropiere față de noul regim instalat la București. Acesta s-a înscris în anul 1945 în Partidul Social-Democrat, rămânând apoi în Partidul Muncitoresc Român până la arestare.⁶⁰ De asemenea, s-a implicat și în conducerea Uniunii Democratice a Musulmanilor din România, un organism care a fost înființat în 1946 și ar fi trebuit să dea „în limita posibilităților la toți membrii săi îndrumări în chestiuni generale de cultură, educație cetățenească și atitudini politice democratice”⁶¹.

Totuși, până în acest moment, nu s-au identificat note informative furnizate de acesta organelor Securității până la momentul arestării. După ce a fost arestat, în timpul interogatoriilor, a vorbit despre activitatea pe care a desfășurat-o în legătură cu evenimentele organizate în perioada interbelică și ajutorarea refugiaților tătari din Crimeea. Aceste „mărturisiri” au fost însă obținute cu forța: „Aceleași întrebări, aceleași cerințe. Anchetatorul a început să se poarte foarte dur și crud cu mine. S-a transformat într-un monstru înspăimântător. Pumnii duri și puternici îmi provocau dureri foarte puternice în zona coastelor și spatelui. Stat într-un singur picior zeci de minute și alte asemenea torturi și suferințe”⁶².

De asemenea, chiar dacă și-a continuat activitatea în învățământ fiind profesor la Școala Pedagogică Tătară înainte de arestare, a continuat să își susțină ideile în care credea. Cel mai bun exemplu în acest sens este atitudinea pe care a avut-o în privința introducerii manualelor aduse din Kazan (Uniunea Sovietică), scrise în alfabet chirilic, pentru orele de limba tătară începând cu anul școlar 1950-1951. Autoritățile comuniste de la București, în contextul în care tătarii din Crimeea fuseseră deportați la 18 mai 1944 și în Uniunea Sovietică era negată existența acestora, pentru a obține susținerea comunității tătare, au introdus pentru prima oară în școli studiul limbii tătare. Problema a fost că limba tătară pe care autoritățile comuniste o promovau ca limbă maternă a tătarilor din Dobrogea era limba tătară de Kazan, scrisă cu alfabet chirilic. Tătarii din România nu folosiseră niciodată alfabetul chirilic, iar tătara de Kazan nu este aceeași cu tătară din Dobrogea care, de fapt, este foarte apropiată de tătara crimeeană. Mehmet H. Vani a încercat să explice în mai multe rânduri inspectorilor școlari acest lucru.⁶³ Chiar a reușit să convingă un oficial, doar că fără rezultate concrete. Oficialul pe care a reuși Vani să îl convingă a fost la rândul lui condamnat, cei doi fiind colegi de penitenciar la Jilava în anul 1953.⁶⁴

⁶⁰ ACNSAS, fond Rețea, dosar R 00451267, ff. 217-218.

⁶¹ ACNSAS, fond Documentar, dosar D 10775, vol. 2, f. 25.

⁶² Mehmet H. Vani Yurtsever, *Dobruca'nın Dawuși*, vol. 3, p. 129.

⁶³ *Ibidem*, p. 107.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 110-111.

Privită în această perspectivă, colaborarea lui Mehmet H. Vani cu Securitatea a fost mai degrabă un act forțat pe care l-a acceptat în urma presiunilor la care a fost supus în speranța că va putea să își îmbunătățească situația. Că nu a fost așa stă dovadă condamnarea la cincisprezece ani de închisoare. De asemenea, acesta nu s-a bucurat de vreun regim preferențial nici în închisoare.⁶⁵

A fost eliberat din închisoare la 1 aprilie 1957, pedeapsa fiindu-i scurtată cu zece ani.⁶⁶ După eliberare nu și-a mai reluat poziția în învățământ sau cultul musulman fiind nevoit să lucreze ca muncitor necalificat. Profitând de situația în care se afla, organele Securității l-au abordat din nou, promițându-i ajutorul în refacerea carierei profesionale.⁶⁷ În referatul din 10 ianuarie 1963 în care se propunea „reactivarea” lui se arăta că în cazul în care acesta va accepta trebuie să semneze un nou angajament, iar posibilitatea ca acesta să refuze era privită ca „lucru ce nu se poate întâmpla”⁶⁸.

Reabilitarea a venit după patru ani de la acest moment, în 1967, când a fost numit imam al geamiei „Kumluk” din cartierul constănțean „Piața Chilei”. Momentul este relatat diferit în memoriile lui Mehmet H. Vani. Dacă din raportul întocmit de organele Securității se înțelege că s-a permis reintegrarea acestuia în clerul musulman ca urmare a acceptului colaborării, Vani arată că angajarea sa ca imam a fost posibilă la insistențele unor membri ai comunității care au făcut presiuni în acest sens asupra Muftiatului.⁶⁹ De altfel, acesta nu pomenește deloc în memoriile sale despre colaborarea cu Securitatea.

Totuși, această colaborare trebuie privită circumspect. Există fără îndoială note informative scrise de Mehmet H. Vani. Doar că acestea sunt numeroase în jurul anului 1970 și nu oferă informații care să pună într-o lumină proastă vreo persoană. Ele sunt mai degrabă încercări de a câștiga încrederea organelor Securității. Cel mai bun exemplu este nota informativă pe care a dat-o după călătoria în Turcia din a doua jumătate a anului 1969. Una din sarcinile pe care le primise era aceea de a se întâlni cu Mustegep Hagi Fazâl (Ülküsal), care se stabilise în Istanbul și era bănuit de legături cu serviciile de spionaj turc. În nota sa informativă, Vani arăta că Ülküsal l-a întrebat de tratamentul primit în penitenciar la care a răspuns: „Mulțumitor. Mâncarea a fost bună, cazare destul de bună, asistență medicală asigurată.”, iar

⁶⁵ ACNSAS, fond Penal, dosar P 1172, vol. 2, f. 64. Pentru memoriile din perioada de detenție ale lui Mehmet H. Vani Yurtsever vezi Mehmet H. Vani Yurtsever, *Dobruca'nın Dawuşı*, vol. 3, p. 116-241.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 235-237. Și pedepsele celorlalți condamnați în același dosar au fost scurtate.

⁶⁷ ACNSAS, fond Rețea, dosar R 00451267, ff. 199-201.

⁶⁸ *Ibidem*, f. 221.

⁶⁹ Mehmet H. Vani Yurtsever, *Dobruca'nın Dawuşı*, vol. 3, p. 274-277.

despre munca obligatorie, spunând că nu a existat așa ceva, a precizat: „Unii au muncit însă ca să aibă țigări și alte lucruri”⁷⁰.

Descrierea pe care o face perioadei de detenție în nota informativă, contrastează cu ce a consemnat în memoriile sale. Spre exemplu, despre prima noapte petrecută la Jilava își amintește următoarele: „Prima noapte am petrecut-o într-un salon neaerisit, cu un miros urât, cu o podea din beton peste care nu exista nicio rogojină peste care să te întinzi, cu umezeală pe pereți. Aici erau scânduri din lemn. În această cameră de douăzeci de persoane, eram peste o sută. Ne puteam odihni dormind pe rând.”⁷¹

De altfel, și organele de Securitate au sesizat lipsa de cooperare a lui Vani și faptul că acesta nu prezenta detalii din ceea ce știa sau făcea. Într-o notă din 20 decembrie 1969, un ofițer de Securitate făcea următoarea observație referitoare la notele informative date de Mehmet H. Vani cu privire la călătoria în Turcia: „... nu spune nimic mai mult despre vizita lui în Turcia și când este întrebat răspunde: «Nu v-am dat 2 note?, n-am ce scrie mai mult, sunt sincer. » Părerea mea este că nu este exclus să fi fost recrutat acolo?... (...) Acest om nu e sincer”⁷².

În ceea ce privește motivul pentru care a acceptat să colaboreze cu Securitatea, foarte probabil are legătură cu intenția acestuia de a emigra în Turcia. Au existat mai multe note informative date de Mehmet H. Vani în jurul anului 1970, tocmai pentru că în perioada respectivă încerca să obțină permisiunea de a emigra în Turcia. A reușit să plece și să se stabilească în Turcia la 1 august 1971.⁷³ Plecarea nu s-a produs înainte ca acesta să semneze la 29 iulie 1971 un angajament prin care se angaja să rămână „un colaborator cinstit și devotat al organelor de securitate române”⁷⁴. Fusesse stabilită chiar o întreagă procedură prin care Vani să ia legătura cu organele de Securitate.⁷⁵ Doar că, odată ajuns în Turcia, se pare că acesta nu a mai ținut legătura cu Securitatea, în dosarul său păstrat la CNSAS neexistând note informative din perioada de după emigrare.⁷⁶ De asemenea, în acest stadiu al cercetărilor, nu a fost identificat nici vreun alt dosar din care să reiasă că acesta ar fi continuat colaborarea cu Securitatea.

În schimb, odată ajuns în Turcia, a încercat să se integreze în societatea turcă. Aici și-a luat numele de familie „Yurtsever”. A ocupat diverse posturi de

⁷⁰ ACNSAS, fond Reșea, dosar R 00451267, f. 53.

⁷¹ Mehmet H. Vani Yurtsever, *Dobruca'nın Dawuşı*, vol. 3, p. 163.

⁷² ACNSAS, fond Reșea, dosar R 00451267, f. 50.

⁷³ Mehmet H. Vani Yurtsever, *Dobruca'nın Dawuşı*, vol. 3, p. 290.

⁷⁴ ACNSAS, Fond SIE, dosar 0025421, ff. 27-28.

⁷⁵ *Ibidem*, f. 134.

⁷⁶ *Vezi ibidem*.

imam, meserie pentru care se pregătise, până a ieșit la pensie în anul 1983.⁷⁷ În același timp, până când a murit la 18 mai 1994, a continuat să publice literatură și articole despre cultura tătară în revista „Emel” care, din 1962, apărea la Istanbul.⁷⁸

Concluzii

Mehmet H. Vani Yurtsever a rămas în conștiința tătarilor din România, dar și din Turcia sau Crimeea, ca un intelectual care și-a dedicat întreaga viață dezvoltării comunității din care a făcut parte. Urmărind firul vieții sale, pot fi observate schimbările prin care a trecut comunitatea tătară din România. Acesta a crescut într-o familie de tătari ale cărei legături cu Peninsula Crimeea erau încă puternice și a urmat un traseu profesional tipic pentru majoritatea intelectualilor tătari din perioada interbelică. Și-a început studiile la școala din satul natal, absolvind cea mai importantă instituție de învățământ pentru musulmanii din România, Seminarul Musulman din Medgidia. Astfel, a putut practica meseria de imam și profesor de limba turcă, ceea ce l-a pus în poziția de formator de opinie în comunitățile în care a profesat.

Influența pe care a avut-o asupra sa poetul Mehmet Niyazi și legăturile strânse pe care le-a stabilit cu Mustegep Hagi Fazâl l-au făcut să se implice activ în mișcarea formată în jurul revistei „Emel”. Asta și implicarea sa în ajutorarea refugiaților tătari din Crimeea în perioada celui de-Al Doilea Război Mondial, i-au adus și condamnarea la începutul anilor '50. Controversa în jurul personalității sale poate fi provocată de existența mențiunilor cu privire la colaborarea sa cu Securitatea și chiar a unor note informative pe care acesta le-a dat. Totuși, analizând materialele disponibile până în acest moment, semnarea unui angajament cu Securitatea pare să se fi produs mai degrabă în contextul presiunilor la care era supus, iar notele informative pe care le-a dat au fost mai degrabă parte a strategiei pe care a avut-o pentru a i se permite emigrarea în Turcia. De altfel, după ce s-a stabilit la Istanbul, nu a mai ținut legătura cu organele de Securitate.

În final, mai trebuie menționată importanța pe care o au memoriile sale. Din păcate, în acest moment, ele sunt disponibile doar în limba turcă. O traducere a lor ar fi binevenită ele conținând informații prețioase cu privire la viața comunității turce și tătare din România interbelică, sistemul de educație al acesteia, felul în care s-a resimțit trecerea la regimul comunist și, mai ales, viața în temnițele comuniste.

⁷⁷ Mehmet H. Vani Yurtsever, *Dobruca'nın Dawuşı*, vol. 3, p. 290-302

⁷⁸ Saim Osman Karahan, *op. cit.*, p. 14.

**THE DESTINY OF A TATAR INTELLECTUAL FROM DOBRUDJA:
MEHMET H. VANI YURTSEVER (1907-1994)**

Abstract: This article presents the life of Mehmet H. Vani Yurtsever, a Tatar intellectual who was born in Romania, but who, in the second half of his life, chose to emigrate to Turkey. The paper consists of two main parts. The first part presents aspects regarding Yurtsever's family, the environment in which he was formed, the education he received and the way he became part of the Tatar National Movement. The period in which he was convicted by the Communist courts and the issue of his collaboration with the Securitate are discussed in the second part.

The article tried to explain the context in which Mehmet H. Vani signed a commitment with the Securitate and analyzed the value of the information he provided. The main conclusion is that Mehmet H. Vani Yurtsever had to sign a commitment to cooperate with the Securitate because of the pressures he was subjected to and that the briefing notes he provided were not very important. His main motivation was to obtain permission to emigrate to Turkey.

Keywords: Mehmet H. Vani Yurtsever, Tatars, Dobrogea, Tatar National Movement, repression.